Tatiana Botnaru

ARHETIPURI SOLARE ÎN POEZIA CONTEMPORANĂ

Atât în poezia populară, cât şi în scrierile literaturii contemporane există un cult al astrului solar privit sub un unghi specific al raportului dintre mit şi realitate. „Întruchipare a luminii diurne cu toate valenţele ei spirituale şi psihologice", „izvor al vieţii şi al morţii", „personajul central al miturilor solare" [1, p. 429], el devine un imbold creator pentru realizarea unor opere unde „noţiunile tradiţional-modern, împrumut-interpretare originală" vor fi subordonate noii sinteze ca fapt artistic de neconfundat" [2, p. 186]. V. Alecsandri şi G. Coşbuc, iar mai apoi L. Blaga, N. Stănescu, I. Alexandru au plăzmuit imnuri metaforice închinate luminii, au asociat-o în permanenţă cu trăirile interioare ale omului, au intuit reflexele solare drept un simbol al perenităţii vieţii, iubirii, naturii. De la M. Isanos până la generaţia lui Gr. Vieru şi L. Damian, poezia Basarabiei se alimentează din „mitul darnic al luminii" suprapus polarităţii sale fundamentale, trăgându-şi originea dintr-o serie de credinţe şi ritualuri solare.

„Soarele, scria Michael Ferber într-un ***Dicţionar de simboluri literare***, este un fenomen atât de copleşitor şi atât de fundamental pentru viaţa pământească, încât semnificaţiile lui în mitologie şi literatură sunt prea multe pentru a putea fi numărate" [3, p. 246]. La rândul său, Umberto Eco [4, p. 20] explică acest fenomen, sprijinind afirmaţia cu privire la poetica operei deschise care, de altfel, admite polivalenţa de semnificaţii la studierea temelor sacre venite prin filiera mitului folcloric. Astfel, în poezia ***Mitologice*** de P. Boţu divinizarea soarelui capătă o semnificaţie similară cu preistoria daco-romană, apariţia lui se manifestă prin confruntarea dintre viaţă şi moarte. Coborârea zeilor către ospăţul gliei culminează cu o izbucnire „saturnală", unde din magma zbuciumată a universului se desprinde lumina şi adevărul. Prin suprapunerea mai multor straturi culturale, autorii contemporani dezvăluie o cosmogonie existenţială ce se profilează pe fonul proiecţiei mitologice a fenomenelor solare. Este creat un tărâm ontologic specific determinat de o evaziune cosmică în univers, acolo unde se condensează misterele lumii. Personajul liric al poeziei contemporane coboară „de la curţile dorului" „în tinda noii lumini", pentru a cugeta despre perenitatea mitului solar şi traiectoria luminii dispersată spre orizonturi infinite. Este o lumină selenară, „de dincolo de lumi venind/ Şi niciodată poposind" (I. Alexandru), ca în cele din urmă să capete asociaţia unor simetrii imateriale, acolo unde percepţia mitică „nu cunoaşte fantasticul propriu-zis" [5, p. 45], creând asociaţia unui

„…Răsărit ce nu se mai termină,
Lumină lină din lumină lină
Ioan Alexandru. *Lumina lină*

Versul aprofundează ideea de perenitate şi nemurirea sufletului, se are în vedere acea sobrietate miraculoasă, unde s-au concentrat ideile de materialitate şi spiritualitate zămislite de veacuri în accepţia populară. Prin convertiva elementului mitic, această „lumină lină" capătă o semnificaţie complexă, relevă tentaţia unei descătuşări simbolice de spasmele întunericului. Însuşi omul este un izvor nesecat de lumină, iar evaziunea sa în univers pare să fie marcată de ritmurile luminii solare.

BDD-A6581 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:40 UTC)

Mitologia populară pune la dispoziția scriitorilor o bogată gamă de reprezentări simbolice iluminiscente, care amplifică tabloul liricii curente. Permanentă în operele populare, imaginea luminii se converteşte deseori în scrierile literare în lacrimă, în bob de rouă neîntinat, în strop de soare. Este o metaforă interiorizată a trăirii umane, un punct de legătură dintre om şi măreția cosmosului. Lacrima ancestrală a lui L. Blaga este soarele, un permanent izvor de lumină şi revelație sufletească.

Soarele, lacrima Domnului,
Cade-n mările somnului.
Inima

În universul lui D. Matcovschi metafora convertirii solare sugerează permanență în schimbare, în „marea trecere", scurgere dureroasă de timp fără scurgere.

Numai Soarele-a rămas
Ban de aur până azi,
Sfântă lacrimă pe-obraz.
Numai Soarele cel Mare,
Care-apune şi răsare.
Numai soarele

„Soarele cel Mare", e o metaforă ce poartă titlul unei cărți semnate de D. Matcovschi, are o valoare arhetipală şi corespunde unor metamorfoze sufleteşti de nuanță mitică, este o stare de reflecție a spiritului poetic cu „sfânta lacrimă pe obraz". Lacrima plânsă a lui Ion Vinea se risipeşte în cenuşa timpului. Lacrima din versul lui D. Matcovschi stă la hotarul timpului asemenea astrului ceresc, acolo unde

Munții s-au prăbuşit,
Drumul s-a mai lărgit,
S-au apropiat malurile,
S-au liniştit valurile,
Au căzut amintirile,
Au crescut cimitirele.
Numai soarele

Imaginea soarelui - „lacrimă pe-obraz" declanşează o iluminare totală ca , ‚în ziua dintâi". Blagianul „Să fie lumină" substituit prin formele alegorice ale mitului se îngemănează într-un fel oarecare cu seninătatea lăuntrică pe care o emană muza lui D. Matcovschi în percepția mitico-poetică a lumii.

Totul s-a luminat,
Totul s-a deşteptat…
Numai soarele

D. Matcovschi depăşeşte asimilarea mitului folcloric al soarelui, schimbând înțelesurile inițiale şi înlocuind cerințele prin simbol. Recuperarea straturilor mitice are loc prin revenirea continuă la laitmotivul luminii, care variază în funcție de caracterul intertextual al semnificațiilor poetice, de la viziunea mitică spre cea metafizică, spre o concepție apropiată de intuiția folclorică. Invocarea luminii e o deplasare de accent spre

BDD-A6581 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:40 UTC)

nucleul interior al existenței, spre o fenomenologie a spiritului cu o vastă sferă de cuprindere a identităților solare.

– Cum mai tace, mări mamă
Floarea cea de răsărită!
– Acea floare, dulce-o mică…
Este logodită.

– Cum mai cântă glasul mierlei
Printre frunze, mări tată!
– Acea pasăre, copile,
Este măritată.

Cântec

De subliniat, reluarea motivului mitologic al soarelui nu înseamnă renaşterea sacrului, dimpotrivă, este expresia unei totale detaşări de semnificațiile religiozității cosmice. Soarele umanizat al lui Gr. Vieru, „cald şi tânăr", este amplasat în contextul unor manifestări ceremoniale, „vrea să se însoare", ceea ce nu semnifică altceva decât personificarea germinativă a naturii înțeleasă în succesiunea ei dialectică. Nu numai soarele, dar întreg universul în poezia lui Gr. Vieru ajunge la o condiție maritală, îşi găseşte resurecție într-o procesualitate infinită.

Intimizarea elementelor solare are loc prin intermediul unor asociații metaforice fireşti. Căderea aştrilor cereşti, o imagine des întâlnită în mitologia folclorului românesc, se impune ca o situație de limită la hotarul unor stări şi sentimente contradictorii.

Soarele jos a picat,
Soarele, soarele,
Ca rochia ta din pat,
Soarele, soarele.

Grigore Vieru. *Cad pe ape*

Nelipsită de o oarecare nuanță banală, comparația e disponibilă spre o consonanță simbolică cu arhetipurile solare şi elementele ancestrale ale universului. Chiar şi în căderea florilor de tei sau „lunecarea" stelelor, poetul surprinde revelația mitologică a luminii, care înveşniceşte şi permanentizează, purifică lumina dragostei, aşa cum ne mărturiseşte într-o vibrantă confesiune lirică.

De sub tei ce înfloreşte Ea frumoasă se porneşte „Rămâneți cu bine doi, Tei cu tremurate foi".	– O, drum bun! Nu-s unul oare? Printre foi ca printre lacrimi Răsărea şi sfântul soare. *Femeia, teiul*

La fel ca în viziunea populară asistăm la un spectacol ceremonial, de o pronunțată notă dramatică, unde participă deopotrivă atât elementele cosmosului, cât şi cele pământeşti. Soarele şi Luna coboară din înălțimea lor solitară „printre foi ca printre lacrimi", „printre genele femeii". După sugestia unei admiratoare a creației lui Gr. Vieru din Franța, pare că asistăm la „un tip de poveste" similară „unei stări primare, geomorfe a vieții pe pământ reprezentată prin asocierea vegetalului [6, p. 53]. Gr. Vieru corelează elementele vegetale cu aştrii cereşti şi creează o atmosferă de luminozitate orientată spre un complex de imagini şi simboluri de sorginte mitică. Chiar şi dorul, o stare sufletească de altitudine a eroului vierean, îşi are dezlegare într-un spațiu sacralizat condensată până la saturație de lumină şi mirozna copleşitoare a florilor de tei.

BDD-A6581 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:40 UTC)

Curge izvorul,
Grâul răsare,
Acolo pe unde
Trec urmele tale;

Vălură dorul,
Des ca o iarbă,
Parcă răspunde,
Parcă întreabă.

Grigore Vieru. *Acolo pe unde*

Invocarea potenţelor germinative ale naturii în viziunea lui Gr. Vieru are consonanţe mitice cu L. Blaga, ele vin din înţelegerea comună a evoluţiei universului şi se profilează în conformitate cu „riturile destinate să asigure creşterea şi fecunditatea, adică „posibilităţile germinatorii" îşi vor „face loc spre zările exterioare ale realului" [7, p. 5]. Legătura cu arhetipul solar este atât de pregnantă, încât la un moment dat cititorul are senzaţia „de transformarea Soarelui în fecundator şi creator specializat", [8, p. 123] prin calităţile sale magice el deţine capacitatea de regenerare, la fel cum Magma Mater domină, substanţializează existenţa omului şi a naturii. De exemplu:

Doamne, ce blând munte,
Lai – lăişor!
Printre păsări multe
Lai – lăişor!
El nu-mpărtăşeşte,
Lai – lăişor!
Ci îmi părinteşte
Lai – lăişor,
I-auzi cum mai cântă.
Lai – lăişor.

Grigore Vieru. *Pe frunză închinare*

Din semnificaţia metaforelor de geneză populară distingem o filozofie existenţială încadrată în parametrii unei viziuni arhetipale. Anturajul cosmic se lărgeşte şi descinde într-un moment plenar de admiraţie. Încântarea în faţa lumii se conjugă cu reverie unei dragoste pământeşti călăuzită de o divinitate mitică solară asociată cu zeiţele – mume. Gr. Vieru păstrează autenticitatea folclorică a arhetipului solar şi merge direct la transpunerea intonaţiei populare, fără cizelări şi amplificări de prisos. Formula poetică tradiţională îl orientează spre o intimizare a structurilor baladeşti unde din asociaţiile solare poate fi depistat „un simbolism cristologic", „idea statorniciei din veac a ritmurilor primare ale vieţii" [9, p. 27]. Îndemnul folcloric îl determină pe Gr. Vieru să se reintegreze într-o continuă atmosferă de sărbătoare, iar prin succesiunea detaliilor simbolice să participe la un act solemn de iniţiere

Tu, Domnule, al nostru,
Ce porţi pe cap cunună,
Străvechiul Soare ziua,
Iar noaptea mândra Lună.

Tu, Domnule

De subliniat, în poezia contemporană, simbolul folcloric al soarelui îşi găseşte justificare în sine prin însăşi concepţia estetică a scriitorilor, prin intermediul unor analogii metaforico-simbolice profund sugestive, capabile să concentreze elementul mitico-folcloric în viziuni inconfundabile. Gr. Vieru sau D. Matcovschi, L. Damian şi alţii au

BDD-A6581 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:40 UTC)

ilustrat prin probe artistice de valoare sinuozitățile sufletului omenesc, în planuri afective aparent contradictorii, autorii fie că încearcă o senzație de cutremur în fața imensităților astrale, fie că le coboară la nivelul obişnuințelor pământeşti, ceea ce ne determină să aprofundăm ideea, că riturile solare se vor menține în contextul tradițional al poeziei contemporane prin păstrarea „matricei stilistice" şi esențializarea substraturilor mitice ale culturii noastre moderne.

Referințe bibliografice

1. Ivan Evseev. *Dicționar de magie, demonologie şi mitologie românească*. – Timişoara,1997.
2. Gheorghe Ciompec. *Motivul creației în literatura română*. – Bucureşti, 1979.
3. Michael Ferber. *Dicționar de simboluri literare*. – Chişinău, 2001.
4. Umberto Eco. *Opera deschisă*. – Bucureşti, 1969.
5. O. Papadima. *O viziune românească a lumii*. – Bucureşti, 1941.
6. A. Rusu. 15 iunie // Mihai Eminescu. Buletin. Serie nouă, 2005, nr. 3.
7. M. Cimpoi. *Centenar Lucian Blaga*. – Cluj-Napoca-Paris, 1995.
8. M. Eliade. Traite d'histoare des religions. – Paris, Rkoiat, 1964.
9. A. Fochi. *George Coşbuc şi creația populară*. – Bucureşti, 1971.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6581 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:42:40 UTC)